

POSTOJI LI ISKUSTVO BEZ RAZUMA?

MARIJA-ELLEN OSMAN
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
mosman@m.ffzg.hr

Racionalizam i empirizam, dvije suprotne teorije o postanku ličnosti. Racionalizam kao teorija koja shvaća nepouzdanost percepcije koja se temelji na razumu i intelektu te empirizam koji pobija razum činjenicom da ne postoji dokaz o urođenim idejama i da sve proizlazi iz našeg iskustva. U ovom eseju govorit ću o svom shvaćanju teorija i jesu li valjane samostalno ili se međusobno nadovezuju.

„... dovoljno bi bilo pokazati da ljudi, koristeći se samo svojim prirodnim sposobnostima, mogu bez pomoći bilo kakvih urođenih utisaka steći sva znanja koja posjeduju, te da mogu postići izvjesnost bez bilo kakvih prvobitnih pojmova ili načela.”

John Locke

Prema riječima Johna Lockeja, zagovarača empirizma, svaka osoba ima priliku bez ikakve pomoći prirodnim sposobnostima steći sva znanja koja posjeduje. Ipak, postoje nadareni ljudi s urođenim talentima koji od svojih prvih godina bez vježbe imaju vještinu u kojoj su jako dobri, iako su to nešto napravili prvi put bez ikakva prijašnjeg iskustva. Usudujem se reći da, da bismo mogli iskusiti stvari i biti uporni u nečemu, mora postojati barem mala doza talenta i motivacije koja će nas gurati dalje. U kontrastu s time, pojedinci s urođenim fizičkim poremećajima, poput bolesti pluća, srca ili udova, nemaju mogućnost steći sva znanja, stoga, neispravno je tvrditi drugačije. „Ništa nije bilo u razumu što prethodno nije bilo u osjetu” (John Locke). Osjeti su se pokazali vrlo subjektivnima, kako ćemo osjetiti toplinu, ovisi o tome koliko vježbamo i koja nam je masa, kako vidimo boje, ovisi o tome jesmo li daltonisti, a kako osjećamo ljubav, ovisi o tome koliko smo bili voljeni kao djeca.

„... tako jasno uviđam da se nikakvim sigurnim znacima ne može razlikovati java od sna, da sam osupnut, i gotovo mi to isto osupnuće potvrđuje misao da sanjam.”

Rene Descartes

Velik broj ljudi, uključujući mene, ima snove koji nas često znaju varati i predstaviti se kao java. U takvom trenutku osjećamo se ranjivima, živima, dišemo kao što dišemo sada, bilo da čitamo i osjećamo ugodan zrak ili nervo-

zno lupkamo nogom o tvrđi pod, osjećamo se toliko stvarno da bez ikakve sumnje možemo potvrditi koliko je percepcija nepouzdana. Iskustvo bi po empirizmu kao glavni izvor spoznaje trebao određivati domet i granice našeg razuma, ali smatram da to nije istina. Ako se kao društvo svi možemo složiti da vjerujemo u talente, također se možemo složiti i da puno talenta ostane neotkriveno zbog nemogućnosti da se isprobaju. Dakle, naš domet leži daleko izvan našeg iskustva. U drugu ruku, talent sam po sebi nikada neće prerasti ni u što više od toga što je, od šanse. Da bismo ispunili tu šansu (ideju) na svom putu, morali bismo ju iskusiti. Ako dakle prigrlimo svijet zamišljen od Platona, u kojemu smo mi nesavršene, kaotične kopije originala iz idealnog svijeta, koja je naša uloga? Zašto bi Kreator, tko god bio, želio lošiju verziju nečeg savršenog što već postoji? Naša uloga tada bi isključivo bila da smo stvoreni da budemo živi kontrast svega onog savršenog što bi uz nas došlo do izražaja. Ljudi su prema Platonu mješavine idealnog i materijalnog. Naše duše besmrtne su, putuju od svijeta ideja i kada nađu tijelo, prožive s njim život i vrte se u svijet ideja. Iz toga možemo zaključiti da je smisao putovanja duše isključivo i samo da *iskusi* nešto izvan svijeta ideja.

U konačnici, možemo zaključiti da obje teorije imaju puno nedostataka koji u suvremenom svijetu ne zadovoljavaju naše potrebe. Smatram da, s obzirom na to da razum nije ništa bez iskustva i iskustvo nije ništa bez razuma, trebali bismo prestati prihvaćati teorije naših davnih predaka i stvarati naše vlastite. Za vrijeme Platona, Lockeja i Descartesa svijet je bio drugačiji, ljudi su imali manje odgovora i bili su zadovoljni bilo čime što im je barem malčice moglo dati svrhu, utjehu i značenje u tom velikom, neistraženom svijetu. *Ergo*, smatram da nove generacije mladih ljudi ne smiju biti obeshrabreni stvarati vlastite teorije samo zato što se ne slažu s velikim filozofima prošlosti.